

JUSTTRANSITION

Leave no one behind

Federaal Instituut voor
**Duurzame
Ontwikkeling**

Staten Generaal voor een Rechtvaardige Transitie

**Bijdrage
van de Federale Overheidsdiensten**

Inhoudstafel

Inleiding.....	1
Megatrends en gelinkte risico's	2
Transitiebeleid in uitvoering	4
Sociale uitdagingen van deze beleidslijnen.....	6
Milieu- en sociale rechtvaardigheid	9
Bestaande obstakels	13
Welke beleidslijnen in de toekomst?	14
Zorgen voor een rechtvaardige transitie.....	18
Intra- en inter federale governance	21
Succes van de Conferentie over Rechtvaardige Transitie in België.....	23
Conclusie	24

Inleiding

In mei 2022, heeft Zakia Khattabi, minister van Klimaat, Leefmilieu, Duurzame Ontwikkeling en de Green Deal, Staten-Generaal voor Rechtvaardige Transitie gelanceerd. Deze verlopen in vier processen ter voorbereiding van de Conferentie over Rechtvaardige Transitie in België:

- Een **wetenschappelijk proces**, via de instelling van het met experts samengesteld **Hoog Comité voor een rechtvaardige transitie**, om een wetenschappelijke basis te verschaffen voor de werkzaamheden van de Conferentie. Dit Hoog Comité heeft als opdracht zijn expertise te delen en de regering en de belanghebbenden te adviseren met het oog op de Nationale Conferentie. Het zal een antwoord moeten geven op de vraag "Hoe een rechtvaardige transitie in België organiseren en instellen?"
- Een **burgerproces**, via de lancering van de **Agora voor een rechtvaardige transitie**, samengesteld uit burgers, om de vraagstukken van de rechtvaardige transitie te populariseren en te democratiseren, en om de zorgen van de burgers op dit gebied in kaart te brengen. Deze agora zal een antwoord moeten geven op de vraag "Aan welke voorwaarden moet de transitie voldoen om rechtvaardig te zijn? Hoe kunnen we daar niemand bij vergeten?" Deze beraadslagende agora moet de zorgen van de burgers verzamelen op het vlak van rechtvaardigheid en ecologische transitie, en aanbevelingen doen over de voorwaarden die in acht moeten worden genomen om een rechtvaardige transitie te garanderen.
- Een **stakeholder proces**, via de oprichting van het **Forum voor een rechtvaardige transitie**. Het doel van het Forum bestaat er in om de actoren binnen het georganiseerde middenveld de kans te geven deel te nemen aan het beleid voor een rechtvaardige transitie. Dit forum zal het mogelijk maken de vraagstukken, uitdagingen, kansen, risico's, eisen enzovoort van het maatschappelijk middenveld op het gebied van een rechtvaardige transitie in kaart te brengen.
- En eindelijk, een **overheidsproces**, via de raadpleging van de federale overheidsdiensten die aan de werken van de Interdepartementale Commissie voor Duurzame Ontwikkeling deel nemen, om de deskundigheid van de overheidsinstanties te vergaren.

Dit document vat de bijdragen van de federale overheidsdiensten samen.

Hoe verliep de deelname van de federale administraties aan de Staten Generaal van de rechtvaardige transitie? In november 2022 werd tijdens een plenaire ICDO-vergadering een vragenlijst voorgesteld die vóór 15 februari 2023 moest worden ingevuld. Hoewel de winterperiode op het vlak van verslaggeving zeer druk is voor de federale diensten, ontvingen we toch bijdragen van acht instellingen:

- FOD Buitenlandse Zaken,
- FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie

- FOD Binnenlandse Zaken,
- FOD Mobiliteit & Vervoer & Vervoer,
- FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de voedselketen en Leefmilieu
- FOD Sociale Zekerheid,
- POD Maatschappelijke Integratie
- en het Ministerie van Defensie.

Dit document is een zo getrouw mogelijke samenvatting van de ingezonden bijdragen, die uiteraard niet volledig kan zijn. Het volgt de structuur van de vragenlijst. De diensten die de vragenlijst hebben ingevuld, hebben de kans gekregen om deze tekst aan te vullen of te verbeteren waar nodig.

Megatrends en gelinkte risico's

Welke risico's kunnen zich voordoen als gevolg van de [megatrends](#) - zoals de gevolgen van de klimaatverandering (droogte, overstromingen, extreme hitte,...), de verhoogde druk op de ecosystemen, de milieuverontreiniging, de wereldwijde concurrentiestrijd rond de hulpbronnen - voor de bevoegdheden die u behandelt?

Twee **algemene opmerkingen** wat betreft de megatrends en hun gevolgen:

- Meer nog dan hun individuele evolutie zal de kruising van deze krachten een diepgaande impact hebben op ons veiligheidsklimaat. Het is daarom van vitaal belang dat wij de volle omvang van deze uitdagingen.
Voorbeeld: "De financiering van de sociale zekerheid (waarvan de economische basis wordt bedreigd door de aantasting van het milieu en het vraagstuk omtrent energie productiemethoden en de beschikbaarheid van energie) en, tegelijkertijd, de kostenstijging als gevolg van een veranderende context waarin de crisissen elkaar opvolgen en versterken (pandemie, vergrijzing van de bevolking, migratie, enz.)." (FOD Sociale Zekerheid)
- De kwetsbare bevolkingsgroepen lijden nu al meer onder de crisissen die we doormaken. Zonder adequate maatregelen nemen armoede en ongelijkheden verder toe.

Welke megatrends stellen we vast?

- Technologische ontwikkelingen;
- Beperking en concurrentie wat de toegang tot hulpbronnen en energie betreft;
- Demografie (groei, vergrijzing);
- Migratiestromen;

- Verstedelijking;
- Klimaatverandering en andere milieurisico's (biodiversiteit, vormen van verontreiniging, enz.);
- De evolutie van de economische macht, de burger als consument-actor;
- Socio-economische en socio-ecologische ongelijkheden en ongelijkheid op het vlak van de gezondheid;
- Globalisering;
- Verhoogde risico's voor de menselijke gezondheid (pandemie, veranderingen in levensstijl, blootstelling aan tal van producten, enz.).

Welke risico's zijn er verbonden aan deze megatrends?

- Op sociaal vlak: toename van armoede, ongelijkheden, de digitale kloof; verminderde koopkracht; effect van de weersomstandigheden en geopolitieke gebeurtenissen op de activiteit van werknemers, waarbij sommigen zwaarder worden getroffen dan anderen; banenverlies; sociale kosten in verband met biodiversiteitsverlies, vervuiling, aantasting van ecosystemen en klimaatveranderingen.
- De last van de huidige en toekomstige crisissen voor de sociale zekerheid, aangezien de financiering ervan kan worden ondermijnd door de veranderingen in het economische model die vereist zijn voor de transitie.
- Energierisico's: energiekosten, strategische afhankelijkheid, bevoorradingszekerheid, grote investeringen die moeten gebeuren.
- Op het gebied van veiligheid: bedreiging van de veiligheid van de vervoersinfrastructuur door de klimaatverandering; cyberveiligheid; risico van destabilisering door de overexploitatie van hulpbronnen (bv. zeezand); veranderingen in het dagelijkse leven met onder meer gevolgen voor de veiligheid (met name voor vrouwen en minderheden); storingen in de communicatienetwerken.
- Op economisch vlak: verstoringen van de productieketens en beperking van het productaanbod; prijsstijgingen; moeilijkheden bij het inschatten van de gevolgen van de klimaatrisico's voor het concurrentievermogen van de ondernemingen, dat gebaseerd is op de internationale context (energieprijzen in de buurlanden, technologieprijzen in andere landen, enz.) en voor de specifieke aard van het Belgische economische weefsel; schaarste aan kritieke grondstoffen; economische kosten in verband met het verlies aan biodiversiteit, verontreiniging, aantasting van de ecosystemen en klimaatveranderingen; verplichting om het soort ondernemerschap te veranderen;
- Op ecologisch vlak: verlies van biodiversiteit, klimaatontregeling, niet-overdraagbare ziekten die verband houden met de levensstijlen en de vervuiling;
- Op het vlak van migratie: toename van de migratie als gevolg van de crisissen, conflicten, veranderingen; aanpak van deze migratiestromen (toegang tot de

arbeidsmarkt voor deze migrerende werknemers en ontheemden, effect van de massale komst van een bevolkingsgroep, enz.);

- Toename van het aantal te beheren acties inzake crisiscommunicatie: diversificatie van de doelgroepen en snelle evolutie/wijziging van de communicatiemiddelen en -tools.

Op internationaal niveau zijn de geïdentificeerde risico's:

- druk op de consulaire zaken (bv. risico's bij natuurrampen in plaatsen met veel Belgen)
- meer nood aan humanitaire hulp
- mogelijke impact op de partnerlanden van onze ontwikkelingssamenwerking
- imago: de EU wordt bv. aangewreven te weinig rekening te houden met spillover-effecten van haar beleid en consumentengedrag op andere landen, dit zal dit jaar ook deel uitmaken van de EU Voluntary Review in het kader van de Agenda 2030

Merk op dat de **coronapandemie en de gevolgen ervan** vaak als voorbeeld worden gesteld van wat er dreigt te gebeuren, wat de regeringen zullen moeten doen, met lessen die kunnen worden getrokken uit wat goed en wat niet goed heeft gewerkt.

Voorbeeld: "De huidige gezondheids crisis heeft duidelijk aangetoond dat onze samenlevingen extreem kwetsbaar zijn voor systemische schokken. [De crisis] heeft duidelijk aangetoond dat er een uitgebreide denkoefening nodig is over de toekomst, de financiering, de organisatie en de strategie van België op het vlak van de volksgezondheid." (FOD Volksgezondheid)

Transitiebeleid in uitvoering

Is uw FOD betrokken bij overheidsbeleid inzake ecologische transitie?

Worden hier vermeld

- **Internationale engagementen** zoals :
De SDGs, het 'Fit for 55'-pakket en de bredere context van de Green Deal , de multilaterale klimaat- en milieuonderhandelingen , de bilaterale akkoorden en MOU's, de strategie Biodiversiteit 2030, de Strategie Farm to Fork, de Strategie Forêts post 2020, de Chemicals Strategy for Sustainability, de Climate law en 2030 climate target law, , het Zero pollution action plan, de nieuwe aanpak voor een duurzame blauwe economie.
- **Belgische engagementen en initiatieven** zoals :
Het Nationaal Plan Energie Klimaat, de leefmilieu-formatie voor het BE voorzitterschap in 2024, de actieplannen Duurzame ontwikkeling (APDO), het federaal Plan Duurzame ontwikkeling (FPDO)), het Actieplan Circulaire Economie (APCE)

- **En initiatieven en beleid van de instellingen zoals :**
 - Ministerie van Defensie : specifieke doelstellingen op domeinen zoals milieu en klimaat opgenomen in het Policy Handbook van Defensie.
 - FOD Economie : een geleidelijke integratie van duurzaamheid in al zijn werkgebieden ; consumenten stimuleren om meer ecologische producten te kopen die minder verbruiken, recyclebaar zijn etc.; de productie van statistieken door Statbel; het specifieke beleid ten gunste van duurzaam ondernemen; het onderdeel circulaire economie van het Nationaal plan voor herstel en veerkracht van België; een betaalbare, veilige, duurzame en beveiligde energievoorziening waarborgen (inzet van het offshore aanbestedingsmechanisme, steun voor innovatieve waterstofprojecten, energie-efficiëntie van producten die onder het energielabel vallen, toewijzing van het energietransitiefonds, maatregelen ten gunste van kwetsbare consumenten, maatregelen om de energiefactuur betaalbaar te maken voor de consument, maatregelen ter bestrijding van energiearmoede, maatregelen inzake de deelname van de burgers aan projecten op het gebied van hernieuwbare energie).
 - De POD Maatschappelijke Integratie ontvangt aanzienlijke financiering uit het Fonds voor Europese hulp aan de meest behoeftigen (FEAD). In dit kader deelt hij via de OCMW's en andere verenigingen voedselpakketten uit aan kansarmen. Hij werkt samen met deskundigen van het Federaal Instituut voor Duurzame Ontwikkeling (FIDO) en de FOD Volksgezondheid en Leefmilieu om te waken over de kwaliteit van de producten en hun milieueffecten aan de hand van strenge criteria.
 - De FOD Sociale Zekerheid stippelt momenteel nog geen overheidsbeleid voor ecologische transitie uit, maar moet soms corrigerende maatregelen voorstellen voor bepaalde overheidsmaatregelen wanneer die de meest kwetsbaren onevenredig treffen of tijdens verschillende crisissen (bv. coronacrisis, overstromingen in België, oorlog in Oekraïne).
 - Het Nationaal Crisiscentrum (FOD Binnenlandse Zaken) houdt zich bezig met de identificatie van de risico's bij de klimaatverandering en met de ontwikkeling van noodplannen. Deze inspanningen kunnen de veerkracht van de bevolkingsgroepen helpen verhogen (aanpassing); bovendien zijn het Crisiscentrum en de federale diensten van de gouverneurs (noodplanning), het DG Civiele Veiligheid, de hulpverleningszones en de politie betrokken bij de crisisbeheersing, of het nu gaat om het klimaat (overstromingen, droogte, enz.), de gezondheid (epidemieën) of de veiligheid (terrorisme).
 - Met zijn bevoegdheden en opdrachten staat de FOD Volksgezondheid in de voorhoede van maatregelen en beleidslijnen die leiden tot een rechtvaardige milieutransitie. Hij bestrijkt immers de vier pijlers van een geïntegreerde

aanpak van de gezondheid: bescherming van de milieugezondheid; bescherming van de gezondheid van dieren en planten, met inbegrip van de bescherming van de veiligheid van de voedselketen; en bescherming van de gezondheid van de mens. Deze verschillende beleidslijnen worden door de FOD Gezondheid uitgevoerd via vijf hoofdopdrachten: ondersteuning van het gezondheids- en milieubeleid; rechtstreekse dienstverlening aan de gebruikers; uitvoering van inspecties en controles; communicatie en informatie; crisisbeheer.

Sociale uitdagingen van deze beleidslijnen

Welke potentiële sociale uitdagingen gaan gepaard met die beleidslijnen (impacts, risico's, opportuniteiten, ...)?

De uitdagingen worden cruciaal geacht. Bijvoorbeeld: "De huidige ecologische en milieucrisis kan de mogelijkheid voor toekomstige generaties om de weg van de sociale vooruitgang te blijven bewandelen, aantasten." (FOD Sociale Zekerheid)

De uitdagingen worden beschreven als talrijk en onderling verbonden, wat een holistische visie op een rechtvaardige transitie vereist.

Bijvoorbeeld op het vlak van de gezondheid: "België is, door zijn centrale ligging en open economie, bijzonder blootgesteld aan epidemieën (ziekten van mens, dier en plant) en aan gezondheids- en milieurisico's (vervuiling, illegale invoer van beschermde of invasieve soorten, invoer van levensmiddelen). De gezondheid van zijn leefomgeving is ook verbonden met die van zijn bureu. Door de toenemende mondialisering zullen de milieuproblemen in de hele wereld bovendien gevolgen hebben voor België, met name wat betreft de wereldwijde gevolgen van de klimaatverandering of de invoer van grondstoffen (metalen, voedingsmiddelen, enz.). De gezondheid van de Belgen en van België is daarom onlosmakelijk verbonden met de gezondheid van de wereldbevolking en de planeet. "Bovendien hebben de consumptie- en productiepatronen van België gevolgen voor het milieu in andere delen van de wereld. Het gezondheids- en het milieubeleid hangen nauw samen met tal van beleidsterreinen, zoals werkgelegenheid, mobiliteit, economie, financiën, veiligheid, ontwikkelingshulp, energie en buitenlandse zaken. Een gezondheidsbeleid impliceert daarom "een aanpak die de algemene maatschappelijke gevolgen ervan integreert en houdt ook in dat strategische partnerschappen met andere beleidsterreinen moeten worden ontwikkeld, zodat ook zij gezondheids- en milieudoelstellingen in hun eigen doelstellingen en strategie opnemen". (FOD Volksgezondheid)

Een ander voorbeeld, ditmaal op het vlak van de sociale zekerheid: "Bij elke toekomstgerichte denkoefening op welk gebied dan ook moet rekening worden gehouden met de klimaatverandering en de omwentelingen die ze met zich meebrengt voor onze samenleving. Een manier om vooruitgang te boeken is na te denken over de vraagstukken in verband met de sociale en financiële houdbaarheid van de sociale zekerheid in het licht van de ecologische transitie." De sociale zekerheid zal zich moeten blijven aanpassen aan de maatschappelijke realiteit. De vraagstukken van de ecologische transitie moeten worden overwogen in samenhang met de uitdagingen van de sociale zekerheid om met name de meest kwetsbare personen te beschermen. (FOD Sociale Zekerheid)

De uitdagingen zijn onderling verbonden, maar kunnen in drie thema's worden ondergebracht.

- a. De maatschappelijke onvrede ten aanzien van/als gevolg van de veranderingen bestaat en zal waarschijnlijk nog sterker worden.

Voorbeelden hiervan zijn: weerstand tegen de veranderingen die nodig zijn voor een minder vervuulende mobiliteit; problemen in de perceptie van de migratie; toenemende armoede als gevolg van de klimaatontregeling, alsook een toegenomen druk op de zorginstellingen, hun personeel en hun middelen.

- b. Ongelijkheid, armoede en sociale onvrede dreigen nog toe te nemen

Zo staan we op het gebied van mobiliteit voor tal van uitdagingen: het verbod op verbrandingsauto's zal grotere gevolgen hebben voor de burgers die het zich niet kunnen veroorloven te investeren in een elektrische auto of die geen toegang hebben tot een bedrijfswagen; de prijsstijging van vliegtickets zal de burgers met bescheiden inkomens treffen; de alternatieven voor particuliere voertuigen zijn niet overal gemakkelijk beschikbaar; de actieve vormen van mobiliteit zijn niet voor iedereen toegankelijk (handicap, ziekte, leeftijd); door de digitale kloof kunnen sommigen niet profiteren van de nieuwe technologieën en de digitalisering van de diensten. Dit leidt tot "het gevoel de alternatieve vormen van mobiliteit te 'ondergaan' in plaats van ervoor te 'kiezen', wanneer ze al bestaan en voor hen toegankelijk zijn, of het gevoel beroofd te zijn van een deel van hun mobiliteit". Aangezien toegang tot mobiliteit een essentiële voorwaarde is voor de uitoefening van heel wat grondrechten (onderwijs, gezinsleven, werk, huisvesting, gezondheidszorg en cultuur), wordt mobiliteit beschouwd als een recht dat door de transitie beperkt dreigt te worden. Dit zou een reeks van maatschappelijke kloven kunnen versterken indien dit niet gepaard gaat met een transitie van het overheidsbeleid op andere gebieden (toegankelijkheid van de diensten, ruimtelijke ordening, fiscaliteit op vastgoed, enz.).

In het algemeen is met name de financiële ontoegankelijkheid van de producten en diensten van de ecologische transitie problematisch. Bijvoorbeeld met betrekking tot energie: "De nieuwe technologieën die het energieverbruik beperken, vergen een financiële investering die voor kwetsbare gezinnen moeilijk of zelfs onmogelijk is. Personen die in armoede leven, hebben niet de financiële middelen voor langetermijnbesparingen op kosten en verbruik. Bovendien hebben de kwetsbare gezinnen ook minder toegang tot informatie en kennis om met de nieuwe technologieën om te gaan."

De risico's van banenverlies in sommige sectoren treffen eerder de minst geschoolde werknemers en de arbeiders.

De ongelijkheden zijn ook uitgesproken op het gebied van gezondheid: de lagere socio-economische groepen worden vaker blootgesteld aan milieugebonden stressfactoren, hebben minder mogelijkheden om zich te mobiliseren om zich te beschermen of zich aan te passen, hebben minder toegang tot de gezondheidszorg en ervaren rechtstreekse en onrechtstreekse gevolgen voor hun geestelijke en lichamelijke gezondheid. Er zullen nieuwe behoeften ontstaan als gevolg van de milieuveranderingen op gezondheidsvlak, en aan deze behoeften zal moeten worden voldaan, evenals aan de behoeften van de migrantenpopulaties. De rol van de sociale zekerheid zal hier essentieel zijn (toegang tot zorg, terugbetaling ervan, versterking van de gezondheidsstelsels).

c. Risico voor bepaalde economische sectoren

Ten slotte kan deze transitie ook als een bedreiging worden gezien door veel economische sectoren, zoals sectoren die actief zijn in de vervoerswijzen met traditioneel de hoogste uitstoot van broeikasgassen, of de chemische industrie. Zo kan het ontwerp van verordening inzake het ecologisch ontwerp van de duurzame producten een risico op banenverlies met zich meebrengen in sectoren waarvoor de toekomstige verordeningen inzake het ecologisch ontwerp van de producten niet gunstig zijn. Meer algemeen herinnert de FOD Economie aan de uitdagingen die de IAO in 2015 heeft vastgesteld.

Op internationaal niveau worden meerdere uitdagingen vastgesteld : **verwachtingsmanagement** t.a.v. wat kan worden bereikt via publieke klimaatfinanciering, die nooit voldoende hoog zal zijn om tegemoet te komen aan de wereldwijde noden. Wel kan de FOD bijkomend via diplomatieke weg en via haar aanwezigheid in besluitvormingsorganen van de IFI's bijdragen tot de mobilisatie van multilaterale- en ontwikkelingsbanken en private investeerders. Ook wordt met nadruk gewezen op het onmisbare karakter van de **beleidscoherentie** in intern, Europees en extern beleid, met voldoende aandacht voor spillover effecten. Het bewaken van de **vrede, veiligheid en stabiliteit** in binnen-en buitenland zijn onlosmakelijk verbonden met Duurzame Ontwikkeling : zonder deze noodzakelijke randvoorwaarden zijn de overige doelstellingen immers onmogelijk te bereiken

Gelukkig biedt de transitie ook kansen, zoals in verschillende bijdragen naar voren komt. Er is sprake van aanzienlijke voordelen in termen van ontwikkeling, werkgelegenheid en regeneratieve economische groei, technologische en organisatorische innovaties op het gebied van het efficiënte gebruik van hulpbronnen en de circulaire economie. De investeringen die nodig zijn om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen, zullen waarschijnlijk een positieve dynamiek teweegbrengen op de economische activiteit en de werkgelegenheid in België, via drie effecten: een daling van de uitgaven voor fossiele brandstoffen, de stimulering van de economische activiteit (bijvoorbeeld door de renovatie van gebouwen) en een fiscaal beleid dat gericht is op de uitstoot van broeikasgassen. In totaal zou het bbp in 2030 met ongeveer 2% kunnen toenemen in een koolstofarm transitie scenario in vergelijking met een '*business-as-usual*'-scenario en zou de nettowerkgelegenheid in 2030 met 80.000 eenheden toenemen¹. De transitie kan ook leiden tot het scheppen van hoogwaardige, goed betaalde banen. De integratie van op de natuur gerichte oplossingen in infrastructuurprojecten vormt een belangrijke kans om de operationele kosten te verlagen en nieuwe inkomstenstromen te creëren.

In het algemeen wordt eraan herinnerd dat de kosten van niets doen veel hoger zullen zijn dan de kosten van actie.

Andere voordelen van de transitie: de levenskwaliteit zal in veel opzichten verbeteren, denk aan luchtkwaliteit, levensverwachting in goede gezondheid, verkeersveiligheid, ruimtelijke ordening, sociale banden, lokaal toerisme, enz.

Op het niveau van de overheidsdiensten zelf, ten slotte, worden verschillende voordelen vastgesteld : een duurzame organisatie heeft een verhoogd draagvlak bij de bevolking, is een aantrekkelijker werkgever. Specifieker, een duurzame Defensie is beter in staat om te opereren in de nieuwe veiligheidsomgeving zoals uiteengezet in de Nationale veiligheidsstrategie. Dit zal leiden tot verhoogde stabiliteit, nationale en internationale veiligheid en aldus de voorwaarden voor welvaart en sociale vooruitgang scheppen..

Milieu- en sociale rechtvaardigheid

Welke beleidslijnen die u hebt uitgewerkt voor transitie kunnen zowel tot meer klimaat/milieurechtvaardigheid als tot meer sociale rechtvaardigheid leiden? Bijvoorbeeld: een aanbod aan toegankelijk openbaar vervoer of het instellen van corrigerende sociale maatregelen voor eventuele beleidslijnen van de overheid die een onevenredige impact zouden hebben voor de meest kwetsbare personen.

Er worden heel wat voorbeelden genoemd.

FOD Mobiliteit: De Spoorvisie 2040, in combinatie met een aanzienlijke herinvestering in het spoor en duidelijke doelstellingen met de recente afsluiting van de beheerscontracten met de openbare spoorwegmaatschappijen, streeft ernaar om van het spoor de ruggengraat van de mobiliteit van morgen maken. De verbetering van de efficiëntie en de toegankelijkheid van het spoor in het algemeen komt de hele bevolking ten goede en is van nature een maatregel van sociale rechtvaardigheid. Met het oog op sociale rechtvaardigheid wordt bijzondere aandacht besteed aan specifieke doelgroepen via maatregelen zoals de verbetering van de universele toegankelijkheid van stations en treinen; gedifferentieerde tariefformules die rekening houden met leeftijd, inkomen, gezins-, beroeps- of gezondheidssituatie; en meer veiligheid.

De FOD Mobiliteit & Vervoeren Vervoer werkt actief mee aan de ontwikkeling van MaaS (Mobility as a Service) in Europa en in België. Dit concept beschrijft de verschuiving van een vorm van mobiliteit die is gebaseerd op het bezit van het vervoersmiddel naar een vorm van mobiliteit die is gebaseerd op het gebruik en het delen van mobiliteitsdiensten en vervoermiddelen. Door de interfederale MaaS-visie aan te nemen en te werken aan de ontwikkeling van een efficiënt, gebruiksvriendelijk MaaS-ecosysteem dat compatibel is tussen de verschillende operatoren en de verschillende gewesten van het land, helpt de FOD om de nieuwe mobiliteitsdiensten digitaal toegankelijk te maken voor alle burgers. Deze maatregel is gericht op een verkleining van het deel van de digitale kloof dat wordt veroorzaakt door een gebrek aan vaardigheden in het gebruik van ICT.

Het plan "Be Cyclist" 21-24 wil de fiets promoten als een milieuvriendelijke, efficiënte, zuinige en snelle manier voor dagelijkse verplaatsingen. Een van de maatregelen beoogt specifiek het gebruik van de fiets door vrouwen te bevorderen. Volgens de Monitor-enquête van de FOD Mobiliteit & Vervoeren Vervoer bedraagt het modale aandeel van de fiets in de verplaatsingen 13% voor mannen en 10% voor vrouwen. Daarom zijn extra inspanningen nodig om de fiets toegankelijker te maken voor vrouwen.

FOD Economie: Sinds 1 juli 2022 is het sociaal tarief ook van toepassing op de burgers die aangesloten zijn op een warmtenet. Het FOD-beleid ten gunste van duurzaam ondernemerschap biedt kansen voor een gunstige positionering van onze Belgische zko's/kmo's tegenover de uitdagingen van de economische concurrentie. Op het gebied van een rechtvaardige transitie naar duurzaam ondernemerschap wordt specifieke aandacht besteed aan de inclusie van vrouwelijk ondernemerschap, ondernemerschap van de diversiteit, ondernemerschap met een handicap en ondernemerschap op ambachtelijk niveau. Het opstellen van een verslag over het seminar over de particuliere financiering van de ondernemingen die actief zijn in de circulaire economie, kan de ontwikkeling versterken van economische activiteiten die bijdragen tot de transitie en kan op die manier zorgen voor

extra banen in belangrijke sectoren. Het inschatten van de energiekosten van de producten kan de consumenten ook helpen te voorkomen dat zij goedkope producten kopen die achteraf duur blijken in gebruik. Een bewustmakingscampagne over duurzame consumptie kan tegelijkertijd bijdragen tot klimaatrechtvaardigheid en sociale rechtvaardigheid. Veel gezinnen kunnen immers de facturen voor energie/elektriciteit/water/voedsel/mobiliteit niet meer betalen. De FOD Economie beschikt over heel wat informatie die zeer nuttig kan zijn om hun koopkracht te vrijwaren en tegelijk hun ecologische voetafdruk en dus het verbruik van fossiele brandstoffen en natuurlijke hulpbronnen te verminderen.

FOD Volksgezondheid: De FOD Volksgezondheid speelt een belangrijke rol doordat hij begeleidende maatregelen onderzoekt en voorstelt om een sociaal rechtvaardige en inclusieve klimaattransitie te waarborgen (met aandacht voor de aspecten in verband met herverdeling, werkgelegenheid, omscholing van werknemers, enz.). Naast particuliere investeringen zal een aanzienlijk deel van de investeringen die nodig zijn voor de financiering van de transitie, worden gedaan met overheidsmiddelen in de "vergroening van de economie", die aanzienlijke multiplicatoreffecten zal genereren, zowel op de activiteit als op de werkgelegenheid. Er worden drie actieterrijnen aangegeven:

- Investeren in decarbonisatie: de transitie vereist grootschalige energiebesparingen en een verschuiving van de energievoorziening naar hernieuwbare bronnen. Deze veranderingen zijn alleen mogelijk door massale investeringen in duurzame energieopwekking en in alle verbruikssectoren, waarvan de kosten, afhankelijk van het scenario, min of meer worden gecompenseerd door de winst op de energiefactuur. Twee sectoren zijn bij uitstek geschikt voor koolstofarme overheidsinvesteringen om het herstel in België te bevorderen: de renovatie van de openbare gebouwen en de ontwikkeling van de infrastructuur voor het openbaar vervoer. Voor de federale overheidsgebouwen moet vanaf 2021 een bedrag van 150 miljoen euro per jaar worden vrijgemaakt, waardoor de energiefactuur kan worden verlaagd, de uitstoot aanzienlijk kan worden verminderd en duizenden directe en indirecte banen kunnen worden gecreëerd. De renovatie van gebouwen in combinatie met massale investeringen in op de natuur gebaseerde oplossingen, ecodesign en lokale biodiversiteitsvriendelijke ontwikkelingen zullen zowel de energie-efficiëntie van deze gebouwen verbeteren als oplossingen bieden voor de klimaatontregeling en tegelijkertijd het stedelijke blauwe en groene netwerk versterken. In het kader van de noodzakelijke hervorming van de vervoersinfrastructuur in België zijn investeringen in het openbaar vervoer een andere manier om de economie te stimuleren. Alleen al wat betreft het personen- en goederenvervoer per spoor raamt het NEKP de noodzakelijke budgetten op 3.500 miljoen per jaar in de periode 2021-2030 voor passagiersinfrastructuur en op 112 miljoen euro voor het vrachtvervoer.
- Investeren in de circulaire economie: er zijn enorme investeringen nodig om industriële symbiose te ondersteunen, de samenwerking tussen actoren te vergroten,

een betere informatiestroom binnen de waardeketens te bevorderen, het ontwerp van producten met het oog op een langere levensduur te ondersteunen, de reparerbaarheid, upgrade en recycling ervan te verbeteren, en acties en campagnes uit te voeren om het bewustzijn te vergroten en de duurzame consumptiepraktijken en -gedragingen te ondersteunen. Voor chemische stoffen moeten de acties in het kader van de circulaire economie gericht zijn op de geleidelijke transitie naar een niet-toxische omgeving door de ontwikkeling van producten met een veilig en duurzaam ontwerp, de opsporing van gevaarlijke stoffen in de producten, de scheidingstechnieken bij de afvalinzameling, de sanering van verontreinigde afvalstromen of de bevordering van economische modellen zoals chemische leasing. De transitie naar veilige en duurzame chemicaliën van bij het ontwerp ervan zal de komende tien jaar aanzienlijke investeringen vergen.

- Investeren in biodiversiteit: de Europese biodiversiteitsstrategie 2030 omvat specifieke verbintenissen en initiatieven om de ondernemingen te helpen innovaties, partnerschappen en expertise te ontwikkelen voor de instandhouding van de biodiversiteit. Er zijn grote investeringen nodig en er moet een kader worden vastgesteld om in onze productie- en consumptiepatronen rekening te houden met biodiversiteit, zodat de ondernemingen de risico's kunnen beperken en nieuwe kansen kunnen ontwikkelen.

FOD Sociale Zekerheid: Tijdens de recente crisissen werden verschillende tijdelijke maatregelen genomen of werden bestaande maatregelen aangepast (corona, overstromingen, Oekraïne, energieprijzen, ...). Dit soort maatregelen zou in de toekomst kunnen worden herhaald om de ecologische transitie te begeleiden en de schokken in verband met de klimaatverandering op te vangen (corrigerende acties). Naast de noodzakelijke investeringen in het gezondheidssysteem bieden de investeringen en de stimulansen die nodig zijn opdat de samenleving zou herstellen van de gezondheids crisis, een unieke kans om de ecologische transitie met haar nevenvoordelen op gang te brengen. Om de beperkte financiële middelen optimaal te benutten en een dergelijke win-winsituatie mogelijk te maken, moet de ecologische transitie onverminderd doorgaan.

POD Maatschappelijke Integratie: Het FEAD-project is reeds beschreven. Bovendien steunt de POD, door zijn fruit in de buurt van Brussel te kopen en een eerlijke prijs te betalen aan de melkproducenten, de korte circuits en de lokale (kleine) producenten die milieuvriendelijke teelten promoten..

FOD Buitenlandse Zaken : Naast onze partnerlanden, identificeert de FOD systematisch de Least Developed Countries, Small Island Developing States en Afrikaanse landen als prioritaire begunstigen van klimaatfinanciering. Daarnaast wordt er in de opvolging voorzien van onze financiering, waarbij o.m. aandacht wordt gegeven aan aspecten van inclusie, vrouwenrechten,

consultaties met het maatschappelijk middenveld, e.d. In onderhandelingscontext wordt het idee van rechtvaardige transitie en het belang van corrigerende sociale maatregelen steeds meegenomen. De uitvoering van de acties duurzame ontwikkeling zullen op al deze domeinen een positieve impact hebben.

Bestaande obstakels

Stuit u op obstakels bij het uitstippelen van beleidslijnen rond de rechtvaardige transitie? Indien ja, welke?

Er worden verschillende obstakels geïdentificeerd:

- **De complexiteit van het onderwerp roept de vraag op: hoe kan alles met elkaar worden verzoend?**

Voorbeeld: "de in te voeren strategie moet inspelen op de uitdagingen van klimaatneutraliteit, het behoud en het duurzaam herstel van de biodiversiteit, de verbetering van de kwaliteit van lucht, water en bodem, het duurzaam en efficiënt gebruik van energie en hulpbronnen, de ontwikkeling van een circulaire economie en van niet-toxische materiaalcycli, en van een gezonde en duurzame consumptie en productie, met bijzondere aandacht voor de meest kwetsbaren." (FOD Volksgezondheid)

- **Bestuur**

In dit verband worden genoemd: de institutionele complexiteit van België en de versnippering van de bevoegdheden, de moeilijkheid om een intra-/interfederaal en regionaal akkoord te vinden; het gebrek aan een globale visie, het beleid en de werking in silo's, zelfs op federaal niveau; het gebrek aan politieke consensus of mandaat, of het bestaan van verschillende politieke prioriteiten; blokkades in verband met de perceptie van de klimaatverandering en de prioritering van acties (korte termijn versus lange termijn); het gebrek aan internationale samenwerking: om een adequate sociale bescherming voor de meest kwetsbare bevolkingsgroepen te waarborgen; in defensieaangelegenheden : een vertaalslag specifiek richting Defensie is noodzakelijk gezien de specifieke kenmerken van het ministerie.

- **De financiering**

Het is niet gemakkelijk om middelen te vinden voor de uitvoering van een beleid van sociale bescherming dat rekening houdt met de ecologische transitie. De situatie van de FOD's (gebrek aan budget en aan personeel) maakt het moeilijk te investeren in nieuwe aspecten en ontwikkelingen.

- **Weerstand tegen verandering**, zowel van de ondernemingen als van de burgers

- **Het gebrek aan gegevens**

Zonder de nodige gegevens is het moeilijk de maatschappelijke behoeften in verband met de rechtvaardige ecologische transitie te beoordelen.

- **En op het vlak van internationale ontwikkeling:**

Lokaal ownership van projecten betekent ook dat het begunstigde land van onze financiering hier zelf een belangrijke dienst te spelen en zijn prioriteiten en beleidslijnen vastleggen.

Welke beleidslijnen in de toekomst?

Welke beleidslijnen voor rechtvaardige transitie zou u in de toekomst voorstellen om te garanderen dat zowel de planetaire grenzen als een sociale basis in acht worden genomen?

Voor **FOD Mobiliteit & Vervoer**: iedereen moet toegang krijgen tot veilige, duurzame (niet-vervuilende) vervoermiddelen, tegen een betaalbare prijs, met bijzondere aandacht voor mensen in precare situaties en met een handicap.

Voor de **FOD Economie**: Een duidelijk Europees kader voor duurzaam ondernemerschap; een reeks macro-economische, industriële, sectorale en arbeidsbeleidslijnen die een gunstig kader bieden voor de ontwikkeling van duurzame ondernemingen en de creatie van fatsoenlijke banen door het mobiliseren en kanaliseren van openbare en particuliere investeringen in ecologisch duurzame activiteiten; nadruk leggen op de creatie van waardige banen in de gehele toeleveringsketen, in dynamische sectoren met een hoge toegevoegde waarde die betere banen en vaardigheden bevorderen; effectbeoordelingen van milieuvriendelijke economische en sociale beleidslijnen opnemen om een optimale dosering van de maatregelen mogelijk te maken; streefcijfers vaststellen voor de continue verbetering van de sociale, economische en ecologische duurzaamheid van de sectoren en sectorale beleidslijnen en programma's opstellen met inachtneming van de specifieke kenmerken van elke sector en het soort en de omvang van de ondernemingen die er actief zijn; in overleg met de stakeholders aanbevelingen en stimulansen ontwikkelen om de vraag, de investeringen en de ontwikkeling te stimuleren voor markten van goederen en diensten in de sectoren die van bijzonder belang zijn voor de vergroening van de Belgische economie; de stimuleringsmaatregelen aanpassen om de innovatie van de ondernemingen ten gunste van de duurzame ontwikkeling te stimuleren; bijzondere aandacht besteden aan de sectoren, regio's, gemeenschappen en werknemers waarvan de hulpbronnen en bestaansmiddelen het meest door de transitie kunnen worden getroffen; het handels- en investeringsbeleid aangrijpen om de sociale, economische en ecologische duurzaamheid te verwezenlijken, de toegang tot

milieuvriendelijke technologieën te vergemakkelijken, nog weinig ontwikkelde binnenlandse groene sectoren te ondersteunen, en ecologische innovatie en groene banen aan te moedigen en te bevorderen; milieumaatregelen die sociaal progressief zijn, d.w.z. die in verhouding meer worden gefinancierd door degenen die meer schade aan het milieu veroorzaken. Die laatsten zijn meestal - maar niet noodzakelijkerwijs altijd - degenen met de meeste financiële middelen.

Voor de **FOD Sociale Zekerheid**: de sociale zekerheid zou kunnen evolueren naar een preventief, zelfs prospectief, model, en niet langer een louter curatief model. Een flexibel, schaalbaar en mensgericht model om ervoor te zorgen dat het beleid inzake sociale bescherming rekening houdt met de behoeften van de meest kwetsbare bevolkingsgroepen in de veranderende context van de ecologische transitie. Het zou verschillende dimensies kunnen omvatten:

- Geïntegreerde aanpak: het model zou de uitdagingen van de rechtvaardige ecologische transitie verwerken in het bestaande beleid inzake sociale bescherming;
- Duurzame financiering: duurzame financieringsbronnen opnemen ter ondersteuning van het beleid inzake sociale bescherming in verband met de ecologische transitie;
- Onderwijs en bewustmaking: bewustmakings- en onderwijsinitiatieven om de uitdagingen van de rechtvaardige ecologische transitie en de gevolgen daarvan voor de sociale bescherming onder de aandacht van de bevolking te brengen;
- Toezicht en evaluatie: een toezicht- en evaluatiemechanisme om de doeltreffendheid en het effect van het beleid inzake sociale bescherming in verband met de ecologische transitie te meten;
- Internationale samenwerking: internationale samenwerking bevorderen om de meest kwetsbare bevolkingsgroepen adequate sociale bescherming te bieden;
- Maatschappelijk verantwoord ondernemen: maatregelen om de ondernemingen ertoe aan te zetten verantwoorde sociale en milieupraktijken aan te nemen in het kader van de ecologische transitie;
- Innovaties: innovatie inzake sociale bescherming in de context van de ecologische transitie aanmoedigen, met name op het vlak van duurzame gezondheidszorg en bescherming van de werkgelegenheid.

Het kan nodig zijn zich voor te bereiden op nieuwe risico's zoals die in verband met klimaatveranderingen, veranderingen op de arbeidsmarkt, beleidsmaatregelen inzake de transitie en energiearmoede of brandstof- en vervoersarmoede, enz.

Er moet ook worden nagedacht over:

- de waardering en erkenning van beroepen en de rol van de sociale zekerheid: alle beroepen in verband met de gezondheidszorg, de socioprofessionele inschakeling, de wedertewerkstelling en alles wat met "care" te maken heeft, zijn belangrijk. Er kan ook

nood zijn aan een denkoefening over de transformatie van de werkgelegenheid: omschakeling, ontwikkeling van nieuwe sectoren, nieuwe vaardigheden, zoals de ondersteuning van een gezond, duurzaam en milieuvriendelijk voedselsysteem (in overeenstemming met het EU-programma "Farm to Fork").

- de financiering van de sociale zekerheid en het fiscale beleid, bijvoorbeeld door aanpassing van de milieufiscaliteit; door rekening te houden met milieu- en klimaatfactoren inzake de uitgaven voor sociale zekerheid (bv. gezondheidszorg); door te anticiperen op de gevolgen van milieurisico's voor het niveau en de duurzaamheid van het systeem voor de sociale bescherming, en, op termijn, een aanpassingsplan voor de sociale zekerheid te overwegen. Voor de sector gezondheid en gezondheidszorg zijn er twee concrete voorbeelden van effecten op bepaalde sociale risico's: gevolgen voor de beroepsrisico's en voor de gezondheidszorg; door een nieuwe tak van de sociale zekerheid te ontwikkelen die gewijd is aan milieurisico's en/of het huidige systeem aan te passen aan milieurisico's; door de bijdragen per huishouden te laten afhangen van hun ecologische voetafdruk (maar zonder de meest kwetsbare groepen af te straffen); door het milieubeleid te begeleiden bij de analyse van de sociale component en het risico; door de crisisorganisatie binnen de sector permanent te maken om snel te kunnen reageren op maatschappelijke schokgolven als gevolg van een gezondheids-/milieucrisis of -ramp; door kritische vragen te stellen bij de gevolgen voor klimaat en energie van de bestaande maatregelen in verband met de sociale zekerheid en in verband met mobiliteit en de tenlasteneming door de werkgevers, zoals het ter beschikking stellen van bedrijfswagens, de terugbetaling van verplaatsingen met het openbaar vervoer of per fiets (zachte mobiliteit), alsook de ecocheques, en deze maatregelen te gebruiken als hefboomen die bijdragen tot de ontwikkeling van de energietransitie.

De FOD Sociale Zekerheid heeft ook een bevoegdheid inzake gezondheidszorg doordat hij het regelgevend kader, de financiering en de terugbetalingsbedragen vaststelt. De klimaatveranderingen en de migratiecrisis (onder andere) verhogen de druk op een sector die al met uitdagingen zoals bezuinigingen en personeelstekorten wordt geconfronteerd. Er zal moeten worden nagedacht over de constructie van nieuwe collectieve beschermingen en het verzekeringskarakter van de sociale zekerheid om deze nieuwe risico's het hoofd te bieden. Daarnaast zijn wellicht mitigatie- en aanpassingsmaatregelen en sociale steunmaatregelen nodig voor de meer klimaatgevoelige sectoren, zoals onder meer de landbouw, de bosbouw en, op termijn, de reis- en toeristische sector. De sociale zekerheid zou een brede beweging van professionele transitie kunnen begeleiden.

Een andere mogelijkheid is dat de sociale zekerheid ondersteuning zou kunnen bieden voor activiteiten die verband houden met de ecologische transitie, zoals landbouwers die kiezen voor biologische landbouw, door een aanvullende financiële steunmaatregel in te voeren in de vorm van een verlaging van de sociale zekerheidsbijdragen. De sociale en menselijke kosten van de ecologische crisis zijn aanzienlijk: de crisis treft alle sociale risico's die door de sociale

zekerheid worden gedekt via de aantasting van het milieu, een essentiële bepalende factor van de gezondheid van de bevolking. Aan deze vervorming van de sociale risico's zijn vooral de meest kansarme personen blootgesteld, van wie de beperkte middelen hun vermogen om zich te beschermen tegen natuurverschijnselen en de gevolgen van de opwarming van de aarde beperken. De sociale zekerheid zou ook kunnen worden ingezet als instrument ter compensatie van de anti-herverdelingseffecten van bepaalde maatregelen met een milieudoelstelling.

De **FOD Volksgezondheid** heeft op zijn beurt drie grote toekomstgerichte thema's rond "One World One Health" gedefinieerd, waarvoor het nodig is de structurele samenwerking tussen de vier pijlers van de gezondheid te organiseren en in het algemeen de toepassing van de 1W1H-beginselen op alle verantwoordelijkheidsniveaus te bevorderen. Die drie thema's zijn:

- Veerkracht van de gezondheid: het doel is hier om, via een geïntegreerde benadering van de vier pijlers van gezondheid, het debat en de acties van de federale regering te ondersteunen met het oog op een gezondheidstransitie, die de versterking van bestaande elementen maar ook fundamentele hervormingen omvat. De veerkracht, kwaliteit en toegankelijkheid van ons gezondheidssysteem moeten centraal staan in het debat, inclusief de planning, financiering, aanwijzing als strategische sector, preventie, werkgelegenheid en arbeidsomstandigheden in de gezondheidszorg, interacties tussen de verschillende gezondheidslijnen, beheer en voorbereiding op volksgezondheids- en milieucrisissen en de milieu-impact van de sector (bv. aanpassing van het gezondheidssysteem aan de klimaatverandering, crisisbeheer en geïmporteerde risico's, nationaal plan voor milieu en gezondheid).;
- Gezonde en duurzame productie en consumptie: de doelstelling van dit thema is om, via een geïntegreerde benadering van de vier pijlers van gezondheid, de acties en beslissingen van de federale regering en ook van de Europese Commissie (in het kader van de Green Deal) te ondersteunen met het oog op een transitie van de consumptie- en productiesystemen, met andere woorden om de systemen en de actoren te begeleiden naar een meer gediversifieerde, meer lokale en meer biodiversiteitsvriendelijke productie, die minder chemische producten, verpakkingen, water en energie verbruikt, met vrijwaring van het milieu, de voedselveiligheid, de gezondheid van dieren en planten, de inkomens, de mensenrechten en de sociale rechten van de plaatselijke producenten en werknemers in de gehele waardeketen (inclusief de landbouwgemeenschap), waarbij voor iedereen bereikbare gezonde en duurzame verbruikswijzen en voedingsmiddelen worden bevorderd. De energietransitie en de transitie naar een koolstofarme samenleving en het herstel van de ecosystemen en de versterking van de circulaire economie moeten ook centraal staan;

- De coronacrisis heeft het cruciale belang van de openbare dienstverlening en de absolute noodzaak van een versterkt openbaar bestuur aangetoond, met name bij de uitvoering van de terugkerende opdrachten van de FOD en de grote thema's van de transitie. De FOD zal op basis van de beschikbare middelen de aanzet geven tot denkoefeningen over de volgende thema's:
 - a. Sociologie van de transities om de sociologie en de psychologie van de verandering in de beleidswerpen rond transitie te kunnen integreren en het debat over de individuele en collectieve gedragsveranderingen (gebaseerd op interne en externe ervaringen) te verduidelijken;
 - b. Denkoefening over de gevolgen van de digitalisering voor de gezondheid en het milieu.
 - c. Gegevensbeheer door de oprichting van een Health Data Agency

Op internationaal niveau

De **FOD Sociale Zekerheid** is actief betrokken bij de werkzaamheden van de IAO, die "Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all" heeft uitgewerkt. Deze beginselen vormen een internationaal erkend kader voor een rechtvaardig transitiebeleid. Op Europees vlak heeft de FOD Sociale Zekerheid met name bijgedragen tot de goedkeuring door de Raad van de EU van een aanbeveling van de Raad in juni 2022 die de lidstaten een bijkomende leidraad geeft bij de Europese Green Deal om de sociale en arbeidsgerelateerde aspecten van de transitie naar klimaatneutraliteit aan te pakken.

Voor de **FOD Buitenlandse Zaken**, is beleidscoherentie een belangrijke factor. België en Europa onderschrijven Agenda 2030, dat duurzame ontwikkeling ziet als een samengaan van 17 doelstellingen van zowel economische, ecologische en sociale aard. Een strategie ten volle inzet op de implementatie van deze Agenda 2030, zou per definitie ook tot een rechtvaardige transitie moeten leiden.

Zorgen voor een rechtvaardige transitie

Hoe zou uw FOD kunnen zorgen voor een beleid van rechtvaardige transitie?

FOD Mobiliteit & Vervoer stelt voor de modal shift te bevorderen.

Defensie maakt werk van een actieplan Duurzame Defensie (tijdshorizon 2030) en een klimaatstrategie (tijdshorizon 2050). Deze zullen bijdragen aan de noodzakelijke transities.

De **FOD Economie** noemt:

- Een rechtvaardiging van het gereguleerde tariefbeleid ten aanzien van kwetsbare bevolkingsgroepen, met een correcte organisatie ervan. Merk op dat zolang de beschikbaarheid van fossiele brandstoffen primeert qua beschikbaarheid en betaalbaarheid, de steun voor deze producten moet worden overwogen in het licht van de armoedebestrijding. De aandacht moet uitgaan naar de kwetsbare burger en niet naar het onderliggende product;
- De steun voor de ontwikkeling van een adequaat regelgevingskader;
- De bewustmaking van de consumenten en de ondernemingen van het belang van een rechtvaardige transitie. Wat de consumenten betreft, beoogt de bewustmakingscampagne over duurzame consumptie, die door de eenheid Duurzame economie zal worden opgezet, de consumenten meer bewust te maken van duurzamere handelingen en koopgedrag;
- Een denkoefening over methoden om vast te stellen welke sectoren financieel het meest worden getroffen door de gevolgen van de klimaatverandering (energie-intensiteit, grondstofintensiteit, vergelijking met de ontwikkeling van de marges, vaststelling van de sectoren die het meest worden getroffen door/blootgesteld aan productieonderbrekingen of die nood hebben aan een sterkere strategische autonomie);
- Overleg met de federaties die de door de klimaatverandering getroffen sectoren vertegenwoordigen om hun adviezen en voorstellen te verzamelen;
- Follow-up van het effect van de energieprijzen op de energiearmoede/winstgevendheid van de ondernemingen;
- Een denkoefening over de integratie van begrippen inzake duurzame ontwikkeling in de handelsakkoorden (op basis van de werkzaamheden van de London School of Economics over dit onderwerp);

De **FOD Sociale Zekerheid** zou aanbevelingen kunnen doen aan de beleidsmakers over:

- een preventief model van sociale zekerheid;
- een herwaardering van de beroepen en de rol van de sociale zekerheid: alle beroepen die verband houden met de gezondheidszorg en de sociale bescherming in ruime zin zijn belangrijk en er moet opnieuw in deze beroepen worden geïnvesteerd.

- een hervorming van de steunmaatregelen in het licht van de nieuwe risico's in verband met de klimaatveranderingen, de veranderingen op de arbeidsmarkt, de beleidsmaatregelen inzake de transitie en de energiearmoede of brandstof- en vervoersarmoede, enz. Het kan nodig zijn een nieuwe tak van sociale zekerheid te ontwikkelen, specifiek voor de milieurisico's, wat betekent dat moet worden nagedacht over de risicobeoordeling, de vaststelling van doelstellingen, een financieringsmodel en de uitvoering van beleidsmaatregelen voor deze nieuwe tak van sociale zekerheid voor de milieurisico's.

De **FOD Volksgezondheid** somt vier voorstellen op die ervoor moeten zorgen dat de transitie als rechtvaardig kan worden omschreven:

- De in te voeren strategie moet inspelen op de uitdagingen van klimaatneutraliteit, het behoud en het duurzaam herstel van de biodiversiteit, de verbetering van de kwaliteit van lucht, water en bodem, het duurzaam en efficiënt gebruik van energie en hulpbronnen, de ontwikkeling van een circulaire economie en van niet-toxische materiaalcycli, en van een gezonde en duurzame consumptie en productie, met bijzondere aandacht voor de meest kwetsbaren.
- Een dergelijke rechtvaardige milieutransitie moet worden georganiseerd volgens vier actiebeginselen: handhaving van de milieudoelstellingen en -normen (de principes "Do No Harm" en "Do Not Roll Back"); investeringen in milieutransitie (decarbonisatie, biodiversiteit en circulaire economie); hervorming van de fiscaliteit en van de toekenning van subsidies (koolstoftarifiering, subsidies die schadelijk zijn voor het milieu, belasting van de luchtvaartsector en van chemische producten); en ten slotte de versterking van het huidige normatieve kader, met name de productnorm. De transitie naar een klimaatneutrale samenleving zal ook rekening moeten houden met de impact ervan op de arbeidsmarkt (transformatie van noden op vlak van jobs & skills). Daarnaast moeten we ervoor zorgen dat we niemand achterlaten.
- Er moet worden voorzien in een transitie van de volksgezondheid, die wordt opgestart in overleg met de beroepsbeoefenaren uit de gezondheidszorg. De veerkracht van ons gezondheidssysteem moet centraal staan in het debat, inclusief financiering, aanwijzing als strategische sector, preventie, werkgelegenheid en arbeidsomstandigheden in de gezondheidszorg, interacties tussen de verschillende gezondheidslijnen, beheer en voorbereiding op gezondheids crisissen, de veerkracht ervan in het licht van de klimaatveranderingen en andere milieu-uitdagingen en de milieu-impact van de sector. Ook de bestrijding van ongelijkheden op gezondheidsgebied moet hier een integraal onderdeel van uitmaken.
- De FOD kan een rol spelen in het scheppen van duidelijkheid voor stakeholders door de socio-economische impact van de transitie in kaart te brengen op sectoraal niveau en de gevolgen/noden op het vlak van sociaal, economisch, werkgelegenheid en onderwijsbeleid in kaart te brengen. De impact van de groene transitie op het

bedrijfsleven en de werkgelegenheid zal variëren per sector, beroep, regio en land wat vraagt om een granulaire aanpak in samenwerking met de lokale en regionale autoriteiten, de sociale partners en stakeholders.

De **POD Maatschappelijke Integratie** stelt voor om, met het oog op de verbetering van de energiekwaliteit van (particuliere of openbare) woningen die worden bewoond door personen in een bestaansonzekere situatie, de eigenaars van dergelijke woningen prioritaire toegang te geven tot door de overheid gesteunde mechanismen van derde investeerders.

De **FOD Buitenlandse Zaken** haalt de rechtvaardige transitie op mondiaal niveau aan : via de multilaterale klimaat- en ontwikkelingsfinanciering kan de FOD een bijdrage leveren tot rechtvaardige transitie op mondiaal niveau, met bijzondere aandacht voor onze partnerlanden, de Least Developed Countries en de SIDS. Daarnaast kan de Belgische diplomatie bijdragen tot positieve uitkomsten in multilaterale onderhandelingen in dit domein. Binnen Europese context volgt de DGE de voorbereidingen van de leefmilieu-formatie voor het BE voorzitterschap in 2023, waarbij rechtvaardige transitie als een thematische prioriteit werd geïdentificeerd, net als circulaire economie en adaptatie/weerbaarheid.

Intra- en inter federale governance

Hoe zou volgens u een (intra- en/of inter federale) governance inzake rechtvaardige transitie eruit kunnen zien?

De governance van de rechtvaardige transitie vereist:

- **Efficiëntie:** geen plannen meer toevoegen, geen tijd verspillen aan rapportage om tijd over te houden voor actie. .

Bijvoorbeeld : “Er bestaan heel wat federale plannen (bijvoorbeeld gender, circulaire economie). Er zou kunnen geopteerd worden om de factor rechtvaardigheid mee te nemen in deze plannen, eerder dan terug een aparte actie op te zetten. Een goede governance mikt op maximale impact en beperkt rapportering tot wat noodzakelijk is om deze impact te kunnen meten. Daarom moet de rapportering meer impact gericht worden i.p.v. actiegericht.” (FOD Mobiliteit)

- **Een duidelijke bepaling van het kader, de rollen en de verantwoordelijkheden**

Er is nood aan een heldere rolverdeling en duidelijke verantwoordelijkheden. Waar nodig moet samengewerkt worden binnen een duidelijk kader, zodanig dat de opdracht en de

bevoegdheden duidelijk zijn. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering evenals de rapportering moeten daar liggen waar men effectief invloed kan hebben op het resultaat.

- **Nodige middelen**

Er moet effectieve (en budgettaire) steun worden verleend aan alle overheidsdiensten die belast zijn met transitievraagstukken, en de kwestie van tools en opleiding mag niet worden verwaarloosd.

- **Samenwerking met respect voor de verschillende organisaties en entiteiten**

“Gezien de transversaliteit van de uitdagen is samenwerken vaak een noodzaak en dit moet gefaciliteerd worden. In alle geval met rekening houden met de eigenheid van elke organisatie.” (Ministerie van Defensie). De "one size fits all"-benadering en de silo-benadering (per milieurisico) moeten worden vermeden, en er moet worden gestreefd naar beleidscoherentie door integratie op alle beleidsterreinen en duurzame coördinatie tussen alle bevoegdheidsniveaus. Deze samenwerking zou idealiter interfederaal en minstens intrafederaal moeten zijn. De gezondheids crisis kan hierbij als voorbeeld dienen: "Door de aanpak van de gezondheids crisis heeft de overheid haar rol als 'drijvende kracht' van de maatschappelijke verandering opnieuw bevestigd. Dit bevestigde het belang van coördinatie door de overheid bij het beheer en de oplossing van de crisis, een goede organisatie en de financiële middelen om in te grijpen." (FOD Volksgezondheid) In een andere bijdrage wordt de oprichting voorgesteld van een "centraal coördinatie- en ondersteuningsorgaan, rekening houdend met de bestaande structuren. Dit orgaan zou de vorm kunnen aannemen van een commissie. Er is vooral nood aan een permanent orgaan dat de nodige samenhang tussen de verschillende bestaande instrumenten en structuren kan verzekeren." (FOD Sociale Zekerheid)

- **Een verankerd aanpak**

Deze aanpak zou beginnen met een grotere erkenning van de wetenschap (exacte en menswetenschappen) als basis voor het beleid. Laten we de signalen in herinnering brengen die de wetenschappelijke wereld al vele jaren afgeeft over de noodzaak van een transitie. Deze aanpak moet ook worden ondersteund door analyses vooraf van de socio-economische gevolgen en van het gebruik van de milieubeleidsmaatregelen om de beleidsbeslissingen te onderbouwen.

- **Een samenwerking met de experts en de burgers**

Het debat moet ook worden opengesteld voor deskundigen. Eén voorstel betreft de oprichting van een "orgaan van onafhankelijke en niet-gepolitiseerde deskundigen, die bevoegd zijn om a priori en a posteriori de relevantie en de kwaliteit van de maatregelen te beoordelen, sommige op milieugebied, andere op sociaal gebied." (POD Maatschappelijke Integratie). Wat de burgers betreft, herinneren wij aan de over het algemeen positieve reactie en het verantwoordelijkheidsgevoel van de burgers tijdens de pandemie. Uit het grote aantal

verschillende burgerinitiatieven en de getoonde solidariteit blijkt dat wanneer er een brede consensus bestaat over de noodzaak ervan, ambitieuze doelstellingen op steun van de bevolking kunnen rekenen.

"Het is dus essentieel om een brede en diepgaande maatschappelijke dialoog tot stand te brengen om de burgers en alle actoren uit het maatschappelijk middenveld te betrekken bij alle fasen van het transitiebeleid en om transparant te blijven communiceren over die beleidslijnen." (FOD Volksgezondheid)

Succes van de Conferentie over Rechtvaardige Transitie in België

Wat moet er volgens u bereikt zijn op het einde van de Conferentie voor een Rechtvaardige Transitie in België om van een succes te kunnen spreken?

Om van succes te spreken, is er nood aan het volgende:

- **Een visie delen**

« Een algemene en breed gedragen visie inzake rechtvaardige transitie, die de basis kan vormen een coherent intern en extern beleid en past binnen het beleidsgeheel inzake duurzame ontwikkeling » (FOD Buitenlandse Zaken). Of "een akkoord van alle deelnemers inzake een lijst van beginselen om een dergelijke transitie te waarborgen; het maatschappelijk middenveld en de sociale partners moeten naar behoren en doeltreffend worden geraadpleegd en bij de denkoefeningen worden betrokken". (FOD Binnenlandse Zaken)

- **Abstractie vermijden**

Het gaat om concrete aanbevelingen; daadwerkelijke steun aan de bevoegde overheidsdiensten; een efficiënte, duidelijke en eenvoudige werkmethode waarbij rekening wordt gehouden met de beschikbare personele, financiële en administratieve hulpmiddelen; evaluatie van het uitgevoerde beleid aan de hand van vooraf vastgestelde succescriteria.

- **Langetermijnvisie**

Als eerste stap moeten een langetermijnvisie op de te bereiken ideale situatie en een lijst van uitdagingen worden opgesteld.

- **Efficiënt besturen**

Wat wordt verwacht op het gebied van bestuur, is beschreven in de vorige vraag.

- **Complexiteit vermijden**

Administratieve complexiteit en de vermenigvuldiging van plannen en rapportages zouden als mislukkingen worden beschouwd.

Concreet worden verschillende voorstellen gedaan voor een plan dat op het gebied van de rechtvaardige transitie zou worden aangenomen: het zou transversaal en interfederaal moeten zijn, uit concrete maatregelen moeten bestaan en de verantwoordelijkheden, het budget, de termijnen en de uitvoeringsmethoden duidelijk moeten omschrijven.

De FOD Economie stelt ook enkele concrete maatregelen voor: de toegang tot groene energie en energie-efficiënte producten en maatregelen betaalbaar maken; de lopende sociale dialoog benutten en een regelgevingskader ontwikkelen om duurzame bedrijfsontwikkeling en fatsoenlijk werk voor iedereen, sociale inclusie en armoedebestrijding in de transitie naar een duurzamere Belgische economie mogelijk te maken; de resultaten van de door de FRDO bestelde studie over de maatschappelijke kosten en baten van een Belgisch klimaatbeleid meenemen in de beleidsdiscussies.

Conclusie

We kunnen stellen dat het concept “transitie” al goed is ingeburgerd bij de federale instellingen, hetzij via internationale verbintenissen, nationale verbintenissen of specifieke maatregelen en beleidslijnen voor de FOD's. De bestaande en toekomstige risico's en uitdagingen zijn duidelijk geïdentificeerd. Er wordt herhaaldelijk benadrukt dat we de sociale dimensie van de transitie (die een onderdeel is van de duurzame ontwikkeling) niet mogen vergeten. We moeten oog blijven hebben voor de complexiteit van de problematiek, de omvang van de uitdaging en de moeilijkheden op het gebied van governance als we een rechtvaardige transitie tot stand willen brengen.